

סוגיה ד: צרות של ציבור שמתענים ומתריעין עליהן (4): דָּבָר

*

רקע

סוגייתנו עוסקת בעיר שיש בה מגפה.

מקורות

- א. כא.-כב. "אי זו היא דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי כו'... טרחינן ועבדינן להו שלמא"
ב. תוס' ד"ה אמרו
רי"ף ח. באלפס, "מתני' איזהו דבר... ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר"
ר"ן ד"ה גרסינן, וגרסינן, ואיכא
רמב"ם הל' תעניות פ"ב הל' ה-ו
ג. שו"ע סי' תקעו סע' ב-ג ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ב, ה]

הסבר הסוגיה

"עיר שיש בה דבר... אותה העיר מתענה ומתרעת". [משנה יט.]

המשנה אומרת שעיר שיש בה מגפה מתענה ומתרעת, והיא מגדירה שמגפה היא כשמתים שלושה אנשים לכל חמש מאות תושבים במשך שלושה ימים [הרמב"ם (הל' תעניות פ"ב ה"ה) פוסק שאין מונים נשים קטנים וזקנים שאינם עובדים במנין זה].
הגמ' מביאה שלושה מקרים שגוזרים תענית מפני דבר למרות שאין מגפה בבני העיר:
א. יש מגפה בין החזירים [הבית יוסף (סי' תקעו סע' ג ד"ה גרסינן בגמרא) תמה מדוע הפוסקים השמיטו דין זה].

ב. יש מגפה בעיר אחרת ושיירות מצויות בין הערים.

ג. יש מגפה בארץ ישראל.

הדין הראשון והשני ברורים. לגבי חזירים, כיוון שבני מעיהם דומים למעיים של בני אדם יש סכנת התדבקות ומתענים [הסבר זה תלוי בשתי הדעות בר"ן ח. באלפס ד"ה גרסינן] האם מתענים כשהגויים חולים בדבר. מתענים בעיר שיש לה שיירות מצויות לעיר עם מגפה, מפני הסכנה שהשיירות יעבירו את המחלה.

לגבי מגפה בארץ ישראל ניתן להסתפק האם מתענים מפני צרת ה"גבירה" אף שאין ל"שפחה" סכנה ממשית, או שמכאן על ה"גבירה" מהוה אות אזהרה ל"שפחה" שאף היא בסכנה [אולי ספק זה תלוי בתירוצים השונים שמתרץ הרמב"ן (כב: סוד"ה והא דתנן אף על הדבר, מובא בר"ן ח. באלפס ד"ה ואיכא) את הסתירה בין הגמ' לבין התוספתא]. על שני ההסברים קשה, כיוון שאין מתענים

בחורף לארץ מפני סכנת הדבקות במגפה, מדוע מצאנו שמתענים בחורף לארץ על דבר שבארץ ישראל, ולא מצאנו שמתענים גם על שאר צרות.

הלכה

השו"ע [סי' תקעו סע' ב] פוסק שאם יש דבר בארץ ישראל מתענים אף בחורף לארץ. אם הדבר בחורף לארץ מתענים בעיר עצמה ובערים שיש שיירות ביניהן לעיר המוכה. הרמ"א אומר שמתענים בחורף לארץ רק כשיש דבר בכל ארץ ישראל. השו"ע [סע' ג] פוסק שמתענים אף כשיש דבר בחזירים או דבר בגוים.